

I

De oorlog komt nabij

Maandag 16 april 1962,

Die maandagmorgen, in de week voor Pasen, moest Adriaan Wiering een speciale voordracht houden voor 44 legerartsen die spoedig naar de Verre Oost zouden vertrekken. De Nederlandse regering stuurde extra troepen naar Nieuw-Guinea en dit medisch peloton ging hen ondersteunen. Wiering had tijdens de politioenele acties jarenlang als frontchirurg op Java gewerkt. Vanwege zijn ruime ervaring had de tegenwoordige legerleiding, nu de overzeese situatie zo drastisch verslechterde, een dringend beroep op hem gedaan om tot de medische staf van de troepen daarginds toe te treden. Hij zou de supervisie over een groot veldhospitaal krijgen. Maar Wiering had dit aanbod afgewimpeld. Wel verklaarde hij zich bereid om zijn oorlogservaringen met de nieuwe lichter legerartsen te delen.

De maandag waarop de voordracht was gepland viel op de eerste dag van Wierings vakantie, een lang uitgestelde tegemoetkoming voor de werkzaamheden die hij zowel tijdens de laatste kerstdagen als de jaarwisseling in het Academisch Ziekenhuis van Leiden had verricht. Dat deed hij bijna elk jaar: de feestdagen aan zich laten voorbijgaan door zoveel mogelijk diensten waar te nemen. In de laatste weken van december werd het meestal overal rustig op de afdelingen. In zijn paviljoen hing dan een serene sfeer. De bezetting van de bedden was laag, alleen ernstig zieken waren overgebleven. Hij vond gelegenheid om het personeel van

zijn afdeling eens uitvoerig te spreken. Soms kwam er een spoedklus tussendoor, maar daarna braken er weer uren aan waarin hij welbeschouwd *niets* te doen had. Dan zat hij in zijn spreekkamer, onderuitgezakt met de benen op tafel, een roman van Vestdijk te lezen.

Tijdens de afgelopen oudejaarsnacht had hij het trouwens nog druk gehad, onder meer met een huisvader in wiens handen een zelfvervaardigd projectiel was ontploft. Met diens rechteroog kwam het niet meer goed, maar hij had in elk geval zeven vingers voor hem kunnen behouden, en daar had het aanvankelijk niet naar uitgezien. En op nieuwjaarsmiddag was er zelfs nog een bommenmaker binnengedragen, nota bene een joch van vijftien, dat dankzij zijn duistere experimenten onder de brandwonden zat en het scrotum zo ongeveer had verspeeld.

Vakantie of niet, de omstandigheden waarin het land verkeerde, duldden geen uitstel. Even voor half tien die maandagochtend stapte Wiering de gewelfde hal van de Medische Faculteit binnen, nadat hij van zijn huis aan de Hooglandse Kerkgracht was komen wandelen. De verandering van koude naar warme lucht bezorgde hem direct na zijn entree een hoestbui. Met de hand streek hij zijn verwaaide, licht grijzende haren naar achteren. Hij was een man met een tenger, hoewel krachtig postuur, levendige ogen en een gezicht waarvan de vale kleur een malariaverleden verried.

Van chirurgen wordt wel eens opgemerkt, ook door collega's uit de medische wereld, dat zij in onbehouwenheid niet voor paardenslagers onderdoen. Een verklaring hiervoor luidt dat hun beroepspraktijk hen herhaaldelijk met het schemergebied tussen leven en dood in aanraking brengt,

iets wat hun emotionele gestel aanvreet en waartegen ze zich bij voorkeur met een zekere bothed wapenen. Adriaan Wiering voldeed niet aan dit profiel, temeer daar hij in niets leek op zijn eigen vader, Sebald Wiering, de hooghartige senator die nawinter '45 in Duitse gevangenschap was gestorven. De zoon was eerder voorkomend en bedachtzaam, eigenschappen uit de moederlijke lijn. Maar aan de operatietafel was hij een ander: dominant en gedecideerd. Hij was geliefd bij het personeel doordat hij in de dagelijkse omgang behalve autoritair ook gemoedelijk kon zijn. Vrouwen nam hij makkelijk voor zich in. In hun nabijheid werd hij ietwat verlegen, waardoor ze hem voor een gevoelig man hielden.

Links en rechts in de hal van de faculteit klitten groepen studenten bijeen. Opgewonden stemmen vulden de ruimte. De reden van alle beroering was niet moeilijk te raden. Adriaan bleef even staan bij een gezelschap jongerejaars om te horen welke uitkomst de discussie kreeg. Maar terwijl hij stond te luisteren naar meningen over de acute kwestie Nieuw-Guinea, overviel hem de herinnering aan een zonnovergoten middag begin september 1939 in dezelfde hal toen hij, student geneeskunde, met jaargenoten het zojuist ontketende Duitse offensief in Polen besprak. Die lang vervlogen middag drong het tot hem door dat de internationale situatie voorlopig een streep haalde door zijn lang gekoesterde toekomstplannen.

Een collega liep langs en knikte hem vriendelijk toe, maar Wiering was te zeer in gedachten verzonken om de ander op te merken. Na zo enige tijd te hebben staan mijmeren, liep hij verstrooid weer verder. Pas toen een van de Italiaanse schoonmaaksters, gewapend met emmer en dweil langs-

liep en hem met haar rauwe stem *Bon giorno, dottore!* toeriep, schrok hij op en beantwoordde haar groet met een bedeesde glimlach.

Rita veerde direct op toen hij het secretariaat binnenkwam. Terwijl ze hem koffie inschonk, zei ze: 'Die bijeenkomst met de legerartsen is naar het auditorium verplaatst.'

Adriaan fronste zijn wenkbrauwen.

'Onze doctoraalstudenten zijn namelijk ook aanwezig. Eerens wilde donderdag opeens dat ik ze ook uitnodigde. Waarom dat nou weer moest? Zeg Adriaan, denk jij dat het echt oorlog wordt?'

Zo onder vier ogen noemde Rita hem gewoon bij zijn voornaam, waar hij haar zelf om had verzocht. Maar in aanwezigheid van zijn andere collega's of het hoofd van de faculteit, professor Eerens, vermeed zij dat. Harm Eerens was van mening dat al te informele omgang tussen specialisten en lager personeel afbreuk deed aan de waardigheid van het medische beroep.

'Een oorlog zou werkelijk een ramp zijn,' zei Adriaan, die zijn overjas uittrok en tegelijk de zakken ervan doorzocht. Toen dat niets opleverde, opende hij zijn bruinleren tas en viste er een doosje sigaren uit. Hij stak er een op, en vervolgde op een toon alsof hij hardop nadacht: 'Maar wat moet je eigenlijk anders? We kunnen die Papoea's toch moeilijk aan hun lot overlaten? Uitgeleverd aan de Indonesiërs hebben ze net zoveel toekomst als de indianen van Noord-Amerika.'

'Als ze dan toch gaan vechten,' zei Rita, 'laten ze dan al die Ambonezen uit dit land er ook maar op afsturen. Die zitten hier maar wat in barakken te kleumen en ongelukkig te wezen.'

‘Volgens mij zouden er heel wat van die lui graag op af gaan,’ zei hij, ‘dat zijn namelijk echte vechtjassen.’ Hij dronk zijn koffie, inhaleerde diep en dacht: hoe zeiden ze dat ook weer bij het KNIL? *Satoe orang maloekoe lebih keras daripada lima kromo*. Venijnig blies hij de rook uit. ‘Een enkele Molukker is vijf Javanen de baas. En dat is niet zomaar een praatje. Misschien is het inderdaad verstandig een paar Molukse bataljons mee te nemen. Maar als het karwei geklaard is, willen ze vast door naar Ambon, want daar hebben ze ook nog iets recht te zetten.’

‘Jij lijkt ook al zo opgejut,’ zei Rita, ‘in de stemming om de oorlog te verklaren. Heel veel mensen krijgen dat nu over zich.’

‘God bewaar me,’ zei hij zuchtend. Hij moest denken aan zijn jongens in Semarang. Ze waren gelukkig nog te jong voor de militaire dienstplicht. Wel hadden ze van kindsbeen af aan vrijwel dagelijks in een zandkleurig uniformpje op het schoolplein moeten exerceren onder de tropenzon. Arme kereltjes. Waarom had hij dat al die jaren maar gewoon laten gebeuren? En wat als dit conflict zich bleef voortslepen en ze de leeftijd kregen waarop ze onder de wapenen werden geroepen? De gedachte bezorgde hem een opvlieger, een verschijnsel waar hij de laatste maanden vreemd genoeg last van had. Opvliegers hoorden bij vrouwen met een oestrogeentekort, maar intussen zat hij er maar mooi mee. Wat de jongens betrof: om zichzelf gerust te stellen hield hij zich voor dat er, als het erop aankwam, mogelijkheden genoeg waren om ze voor het leger te behoeden. In elk geval moest hij de zaak niet op zijn beloop laten; nog dit jaar, deze zomer, moest hij al stappen ondernemen.

‘Het is echt niet uit fanatisme of liefhebberij,’ richtte hij zich tot Rita, ‘dat ik hier de eerste dag van mijn vakantie een voordracht over chirurgie in een oorlogsgebied ga afsteken.’

‘Natuurlijk niet, dat snap ik ook wel,’ zei Rita. ‘Maar toch, iedereen raakt van streek door al dat akelige, opzweepende nieuws in de kranten.’

‘Het is waar, die berichtgeving werkt aanstekelijk. Blijf jij nou alsjeblieft kalm, want zonder jou wordt het hier een zootje.’

Deze woorden streelden haar.

Adriaan stond op, graaide een stapeltje post uit zijn vakje en wilde ermee naar zijn werkkamer gaan. Rita was ook opgestaan en hield hem tegen.

‘Je boord zit slordig,’ zei ze. ‘Wacht, laat mij maar even.’ Met moederlijk overwicht schikte ze zijn overhemd en knoopte zijn stropdas opnieuw. Het bekoorde haar niet dat hij van zijn maatkostuums nu juist dat sombere, zwarte had uitgekozen, alsof hij naar een uitvaart ging. Maar ze zweeg erover en zei alleen: ‘Is Claire soms weer van huis?’

Hij knikte en keek erbij alsof hij wilde zeggen: gelukkig wel.

‘Ach, trouw toch gewoon met haar.’

Liever niet, dacht hij.

Hoestend liep hij naar zijn werkkamer. Gewoonlijk was hij twee ochtenden op de faculteit, vanwege colleges en besprekingen, de rest van de week werkte hij in de kliniek, waar hij ook de praktijklessen anatomie gaf. Vier jaar terug, toen hij nog in Leuven zat, was hij vanuit Leiden benaderd. Of hij leiding wilde geven aan de afdeling chirurgie van het

Academisch Ziekenhuis. Daar zaten onderwijstaken aan vast, en uiteraard wat bestuurswerk. Terloops werd hij erop geattendeerd dat er in de nabije toekomst een leerstoel vacant kwam. Het kwam hem toen goed uit om weg te gaan uit Leuven en terug te keren naar de stad waar hij had gestudeerd. Inmiddels was er niemand meer die zich hier nog iets van dat professoraat herinnerde. Soms bekreep hem de twijfel of hij hier wel moest blijven. Dit jaar werd hij zeven-enveertig; als hij nog iets bijzonders met zijn vak wilde, kon hij het beter niet te lang meer uitstellen. Een duidelijk plan stond hem echter nog niet voor ogen. Maar één ding was wel zeker: hij zou de oorlog niet meer opzoeken, althans niet vrijwillig.

Het was kil in zijn kamer toen hij er de post doornam. Er zat een uitnodiging tussen voor een congres, het departement kondigde nieuwe voorschriften aan, er was gezever van andere instanties, enkele stukken herinnerden hem aan verplichtingen in de meimaand. Van elk schrijven nam hij slechts kort notitie, waarna hij het van zich afschoof en het volgende stuk uit de envelop tevoorschijn haalde. Toen stiet hij op een gewone brief aan hem gericht, waar in de linker bovenhoek met welgevormde, kleine letters ‘persoonlijk’ stond geschreven. Hij nam de envelop ter hand, een witgrijze met een postzegel van de kroonprinses erop, en staarde naar het handschrift dat hij ergens van dacht te kennen. Hij draaide de envelop om en las de naam van de afzender: M. Blom-Keijzer, Weeshout, Texel.

Een sisklank ontsnapte aan zijn lippen. Hij hield het klei-
ne omslag in zijn hand en keek ernaar met verdwaasde blik.

Even leek hij besluiteloos, daarop stak hij de brief ongeopend in de binnenzak van zijn frak. Hij liep naar het raam en trok vergeefs aan zijn sigaar. Toen keerde hij terug naar zijn bureau, schoof de onderste lade ervan open en zocht tussen de rommel naar een bistouri. Toen hij het antieke operatiemes had gevonden, klapte hij het uit, diepte de brief toch weer uit zijn binnenzak op en sneed de omslag ervan met de grootste omzichtigheid open. Hij stak zijn sigaar opnieuw aan, zocht naar zijn bril en begon te lezen.

Texel, 12 april 1962,

Zeer geachte dokter Wiering,

Een week of tien geleden deed een vriendin van me, een Texelse die met een Leidenaar is getrouwd, een verrassende ontdekking in het Leids Academisch Ziekenhuis. Ze zat aan het bed van haar schoonvader die kort ervoor geopereerd was, toen de behandelende chirurg langskwam. Zijn ronde langs de patiënten op de afdeling was flink uitgelopen, vandaar dat hij pas tijdens het bezoek verscheen. Mijn vriendin (Tiny Kikkert is haar meisjesnaam) dacht deze arts nog van vroeger te kennen en ze vroeg hem dan ook of hij soms in de oorlog op Texel had gewerkt. De aangesprokene keek verrast op en zei: 'Ja, dat klopt mevrouw, ruim tweeënhalft jaar, in het noodhospitaal te Den Burg, ook wel het Gesticht geheten.' Hij had dit nog niet gezegd of een zuster kwam hem halen voor een spoedgeval, en weg was hij. De schoonvader van Tiny zei toen: 'Ik wist niet dat jij dokter Wiering kende.' Waarop zij zei: 'Hij heet geen Wiering, hij

heet Walraven, Luc Walraven. Ik heb hem in de oorlogsjaren verschillende keren ontmoet bij de familie waar hij toen woonde.’

De verwarring die daarna ontstond zal niet verbazen. Voor de zekerheid informeerde Tiny bij het weggaan nog eens naar de naam van deze dokter, en dat deed ze bij de verpleegster die het spoedgeval was komen melden. Die antwoordde haar: ‘Dat is dokter Wiering, algemeen chirurg en hoofd van onze afdeling.’

Tiny, die heel goed wist welk belang ik in haar ontdekking zou stellen, deed me het hele verhaal over de telefoon. Goddank, dacht ik, de vermiste is gevonden, hij leeft! In de jaren ervoor had ik me vaak afgevraagd wat er van hem geworden was. Vlak voor zijn vertrek als legerarts naar Indonesië, in januari 1946, had hij een mooie, lange brief geschreven om mijn familie te bedanken, en vooral te bemoedigen. In al die jaren erna vernamen we niets meer van hem. We wisten niet eens of hij indertijd naar Nederland was teruggekeerd. Links en rechts deed ik navraag. Bij allerlei ziekenhuizen in het land informeerde ik, maar telkens vergeefs. Daarna heb ik het er maar bij gelaten.

En nu was hij toevallig opgespoord, en ik was er blij om. Maar daarna was ik niet minder verward. Ik vroeg me af: hoe zit dat dan met die twee namen? Bezat hij in de oorlogsjaren een vals persoonsbewijs en gaf hij zich uit voor iemand anders? Maar waarom heeft hij ons na 5 mei ‘45 zijn echte naam dan niet verteld? Ook onder zijn afscheidsbrief uit januari 1946, die ik nog bezit en zojuist heb herlezen, staat eenvoudig: Luc.

Het leek me het beste maar gewoon contact met hem

op te nemen. Daarna begon ik echter te twijfelen. Wat nu, vroeg ik me af, als hij het verleden het liefst ver van zich weghoudt? Alle gebeurtenissen die aan het eind van de oorlog plaatsvonden in ogenschouw nemende kon ik me dat in eens heel goed voorstellen.

Ik hoop maar dat u niet te veel aanstoot neemt aan mijn verwarde geschrijf. Onderhand heb ik over alles zoveel gepiekerd dat ik me zelfs ben gaan afvragen of er geen sprake kan zijn van een ernstig misverstand, een persoonsverwisseling. Maar stel nu dat dokter Wiering en dokter Walraven toch dezelfde persoon blijken te zijn, dan ben ik zo vrij, om niet zeggen brutaal, hem bij deze een boodschap over te brieven. Het gaat om iemand die dokter Walraven tijdens de oorlogsjaren goed heeft gekend, en met wie hij veel heeft meegemaakt: Sieme Veijl. De man is al geruime tijd ernstig ziek en hij loopt, zoals wij op het eiland zeggen, met de dood aan een touwtje. Dit alles werd me verteld door zijn zuster Aafke, die hem de voorbije maanden heeft verpleegd. Sieme praat steeds over de oorlog, vooral over die helse dagen in het voorjaar van '45. Wie hem kent weet hoe onverschrokken deze man vroeger kon zijn. Maar degene die zijn leven voor anderen heeft gewaagd, is nu een beklagenswaardig persoon geworden die in grote geestelijke nood verkeert. Het is niet duidelijk waar precies de angel steekt, wat hem allemaal op het hart drukt, daarvoor zijn de verhalen van Sieme te onsamenhangend. De naam van dokter Walraven heeft hij herhaaldelijk laten vallen. Sieme heeft te kennen gegeven dat hij nog eens met hem zou willen praten.

Ik heb Aafke verteld dat hij sinds kort mogelijk was op-

gespoord en zegde toe dat ik hem zou schrijven om de wens van Sieme over te brengen. Tegen Aaf heb ik gezegd: 'Ik weet niet of hij zal komen, reken nergens op.' Het leek me namelijk heel goed voorstelbaar dat hij een dergelijk weerzien liever aan zich voorbij zou laten gaan. Maar mocht hij Sieme wel willen spreken dan moet hij in ieder geval weten dat het raadzaam is daarmee niet lang meer te wachten.

Zeer geachte dokter Wiering, wanneer er sprake is van een misverstand en Luc Walraven een vreemde voor u is, dan bied ik u excuses aan voor deze merkwaardige brief. Gooit u 'm dan maar weg. Maar als het bericht van mijn vriendin Tiny Kikkert toch juist blijkt te zijn, dan wens ik u in ieder geval alle goeds voor de toekomst toe. Weet dat u altijd welkom bent bij ons op Weeshout.

Merel Blom-Keijzer.

Adriaan bleef roerloos in zijn stoel zitten en staarde voor zich uit. Verbeten rookte hij het restant van zijn sigaar op, zonder te bemerken dat hij as op zijn kleding morste.

Een driftige klop op de deur, die daarna meteen werd geopend, en de geagiteerde stem van Harm Eerens maakten onverhoeds een einde aan zijn apathie.

'Adriaan! Waar blijf je nou? Er zit verdomme een hele zaal op je te wachten!'

Hij schoot overeind en mompelde een excuus. Even bleef hij weifelend staan alsof hij niet wist wat hem te doen stond. Toen pakte hij de brief van zijn bureau en stak hem bij zich. Hij nam zijn tas van bruin leer, opende deze om te controle-

ren of zijn papieren en rookwaren erin zaten, pakte zijn leesbril op en zei tegen de prof die ongedurig in de deuropening wachtte: ‘We gaan.’

Adriaan voelde zich even licht in zijn hoofd als zwaar in zijn benen toen hij de voor hem uit stuivende Eerens probeerde bij te houden. Bij nader inzien was het veel beter geweest als hij de brief van Merel nog niet had gelezen. Dan was hij nu niet zo van zijn apropos geweest.

Het publiek in het auditorium verstomde toen beide medici binnentraden. Achteraan in de banken op de verhoging zaten de studenten, waaronder een handvol vrouwen. De artsen, allen in militair tenue, bemanden de voorste rijen. De ruimte stond al bijna blauw van de rook. Adriaan snoof een mengeling van tabaksgeuren op en dit verkwikte hem enigszins. In de kruidige nevel kon hij zelfs het zoete, prikkelende aroma van *kretek* onderscheiden. Hij liep naar het kathedraal en controleerde of er een glas water en asbak voor hem waren neergezet. Hij legde zijn papieren zorgvuldig klaar en hield een zucht binnen. In Leuven had hij een patiënte gehad die hem ooit in een vertrouwelijk moment toefluisterde: ‘Soms wil ik het liefste maar gewoon *collapseren*: onderuit, weg, alles zwart.’ Hij was die woorden nooit vergeten, haar trouwens ook niet, en nu leek hij in een soortgelijke stemming te verkeren. Zo mocht hij niet denken, hij moest er nu gewoon staan. Met weerzin had hij dit afgelopen weekend aan zijn voordracht gewerkt. In elk geval was het gelukt, zijn verhaal lag er. Nu moest hij het nog *brengen*, het ging er immers om dat hij met zijn optreden bijdroeg aan de goede naam van zijn faculteit. En natuurlijk ook dat hij de collega’s een hart onder de riem zou steken. Om zichzelf op te pep-

pen stak hij een nieuwe sigaar op. Over een paar uur begon zijn vakantie. De beproevingen waren te overzien.

Professor Harm Eerens leidde de bijeenkomst in met een kort welkomstwoord. Maar halverwege zijn rommelige praatje over de politieke spanningen tussen Nederland en zijn voormalige oostkolonie onderbrak hij zichzelf. Eerens snoof nog eens diep, ook hij had de geur van kretek bespeurd.

‘Neemt u mij niet kwalijk,’ richtte hij zich tot de zaal, terwijl zijn ogen vorsend langs de rijen gingen waar de studenten zaten. ‘Als ik me niet vergis ruikt het hier naar kruidnagelsigaretten. Betekent dit soms dat sommige van onze Indonesische gaststudenten hier ook aanwezig zijn? In het licht van de internationale situatie lijkt me dat volslagen ongepast. Het is niet de bedoeling dat hier een passieprek wordt gehouden terwijl de vijand meeluistert...’

Er ontstond commotie in de zaal. Onder de legerartsen waren er velen die zich omdraiden om te zien wie precies de rijen achter hen bevolkte. Adriaan vermoedde dat Eerens deze opmerking slechts had gemaakt om de aanwezige officieren van gezondheid te kunnen demonstreren hoe vaderlandslievend hij was. Maar, dacht hij ontsteld, is het niet beschamend om je eigen studenten – al komen ze dan uit Indonesië – als vijanden te betitelen? Alsof zij het kunnen helpen dat Soekarno en zijn kliek hun binnenlandse problemen trachten te bezweren door het volk tot een oorlog op te juinen. De nabijheid van het faculteitshoofd hinderde hem nu meer dan ooit.

Er bleken geen Indonesiërs in het auditorium aanwezig; alleen enkele Indische jongens, liefhebbers van kretek,

in hun loyaliteit Nederland overigens als geen ander toege-
daan.

De prof hernam zijn inleiding. Daarna klonk er een be-
leefd applaus en was het woord aan de spreker. Adriaan voel-
de zich nog steeds onvast op zijn voeten staan, reden om het
katheder stevig met zijn rechterhand te omklemmen. Hij
vermande zich en nam de zaal in zich op. Altijd wanneer hij
diep nadacht of zich concentreerde kregen zijn ogen een on-
vriendelijke uitdrukking. Hij hoestte nog maar eens, trotse-
eerde een laatste aarzeling en sprak met donkere stem: 'In-
dien de machthebbers in Djakarta hun dreigementen wer-
kelijk in daden omzetten, zult u, zeer geachte collega's, bin-
nenkort ondervinden dat er naast de academie nog een an-
dere leerschool voor uw vak bestaat. Zoals Johannes Esser,
een begenadigd voorganger van ons, reeds schreef: de oor-
log is een geduchte leermeester van de geneeskunde in het
algemeen en van de chirurgie in het bijzonder.'

De spreker liet deze openingszinnen een tel of vijf in de
lucht hangen, een tijdsspanne die hij gebruikte om de vuur-
punt van zijn sigaar te laten aangloeien, en daarna stak hij
van wal.

Hij sprak iets langer dan een uur achtereen. Allereerst ver-
kende hij de gezondheidsrisico's die kleven aan de legering
van maagdelijke troepen in een tropische omgeving. Een
kwestie die daarmee in verband stond betrof de onvermij-
delijke uitbraak van venerische ziekten onder de manschap-
pen, omdat in elk oorlogsgebied bordelen nu eenmaal als
paddenstoelen uit de grond schieten. Wiering schetste de
contouren van een hygiënisch regime om de situatie enig-

zins te beheersen. Toen de spreker in zijn relaas als het ware te velde raakte, werd zijn toon levendiger en leek zijn betrokkenheid bij het onderwerp groter. Een eventuele, aanstaande oorlog op Nieuw-Guinea zou volgens hem grofweg twee gedaanten kunnen aannemen, zoals er parallel hieraan ook twee manieren waren waarop men de medische zorg te velde kon organiseren. Het was denkbaar dat er min of meer statische gevechtsgebieden ontstonden, met Nederlandse en Indonesische troepen aan beide zijde van de frontlinie gelegerd. In zo'n situatie was het verstandig dicht achter het front verbandposten in te richten, waar men ook spoedoperaties kon uitvoeren. Alle chirurgen in oorlogsgebied weten immers: het eerste uur is goud waard. Een gewonde die ter plaatse snel wordt geholpen heeft een veel betere prognose dan de soldaat die uren van hulp verstoken blijft. Geopereerden moesten daarna, bijgestaan door verplegers, van het front worden weggevoerd, het binnenland in, naar een veldhospitaal voor een langer verblijf.

Het lag echter meer voor de hand, wierp de spreker op, dat Indonesische invasietroepen op Nieuw-Guinea een directe militaire confrontatie zouden vermijden en voor een guerrilla kozen om de Nederlandse legermacht in een groter en minder overzichtelijk gevechtsterrein uit te putten. Aangezien de frontlinie zich in dat geval telkens verplaatste moest de primaire gewondenzorg ambulante zijn. Het was onder zulke omstandigheden nodig dat behalve verplegers ook artsen de troepen tijdens een militaire actie vergezelden. Dat wil zeggen: in de tweede linie. De verzorging die een gewonde ter plekke kreeg – het stelpen van zijn bloedingen, het verbinden van zijn wonden – was van onschatbaar be-

lang. Bij een shock na ernstig bloedverlies kon een transfusie ter plekke de dood voorlopig afwenden. Derhalve moest de bloedvoorziening zo mobiel mogelijk zijn. De acute geneeskunde kende voorts talloze ingrepen die levensreddend waren. Als voorbeeld noemde hij de behandeling van een spanningspneumothorax, ten gevolge van een schot- of steekwond.

Een gewonde die keurig en stabiel in het veldhospitaal was afgeleverd om door chirurgen verder te worden behandeld, liep overigens nog steeds grote risico's. Wiering presenteerde zijn toehoorders nu een reeks afschrikwekkende gevallen om hen ervan te doordringen dat het resultaat van veel chirurgische inspanning vergeefs was, als het niet lukte de aseptische condities in de operatieruimte in stand te houden. In een tropische omgeving kon men een ruimte soms dermate moeilijk steriel maken dat men gedwongen was rigoureuze antiseptische condities te creëren, en de bijkomende weefselschade van de patiënten voor lief nam. In zijn tropenjaren had hij nogal eens meegemaakt dat een buikoperatie technisch prima was verlopen, terwijl de patiënt kort daarna toch bezweek. De verklaring hiervoor luidde dat delen van het darmkanaal een ideale broedplaats voor bacteriën vormen.

'U weet,' wierp de spreker op, 'dat de dunne darm nagevoeg steriel is, in tegenstelling tot de dikke. Of zoals mijn leermeester dr. Oosterling het graag uitdrukte: de dunne darm is vergevingsgezind, de dikke darm daarentegen kent geen genade.' In de late jaren veertig verliep de strijd tegen wondinfecties nu eenmaal uiterst moeizaam. Men beschikte over een zekere voorraad sulfonamiden, maar penicilli-

ne, dat uit de Verenigde Staten moest komen, was nog maar mondjesmaat voorhanden.

Bij de behandeling van arm- of beenverwondingen, vaak met fracturen door inslagen, speelde hetzelfde probleem. Ernstige gevallen stelden een chirurg voor een dilemma. Door amputatie was het leven van een gewonde meestal te redden, maar de gevolgen voor diens toekomst waren ingrijpend, helemaal wanneer het ging om een Indonesiër. Besloot men niet te amputeren en het bleek vanwege een oploaiende wondinfectie toch niet te lukken het gekwetste lidmaat te behouden, dan was meestal het leven van de gewonde ook verspeeld.

‘Twijfelgevallen knagen aan de ziel van een chirurg,’ zei Wiering terwijl hij een nieuwe sigaar opstak en zich enkele slokken water permitteerde. ‘Het was bijna een opluchting om een werkelijk verbrijzeld onderbeen te mogen behandelen.’

Wanneer de keuze voor amputatie eenmaal was gemaakt, ging het om een karwei dat in korte tijd werd voltooid.

De toehoorders op de voorste rijen, de meesten in vol ornaat, allen nog wachtend op de vuurdoop, luisterden enigszins geïntimideerd naar deze uiteenzettingen. Een nogal plastische stilering maakte het betoog van Wiering niet alleen aanschouwelijk, maar deed de toehoorders ook bloed ruiken. Helemaal toen de spreker een tafereel beschreef van tientallen gewonde militairen en desabewoners die na een beschieting het veldhospitaal werden binnengedragen. In zo'n situatie was een deskundige *triage* beslissend voor het uiteindelijke aantal doden. De meest ervaren arts in een team selecteerde de zwaarst gewonden met overlevingskans,

zodat dezen als eersten konden worden behandeld. Moribundi kregen morfine ter verlichting van hun laatste uren. Chirurgen, assistenten en andere artsen gingen in de weer om aan geïmproviseerde tafels, verlicht door een paar acculampen, en omgeven door een wolk insecten, de slachtoffers bij wijze van spreken met mes en vork te opereren.

Een vergelijkbare indruk wekte het verhaal van de hospikken die met het semiautomatische geweer op de rug hun diensten in het veldhospitaal draaiden. Die bij onraad naar buiten stoven, herhaaldelijk in vuurgevechten verwickeld raakten, en daarna hun verpleegwerk weer oppakten.

Adriaan had, toen hij zijn lezing op papier zette, niet de minste bedoeling gehad een al te groot effectbejag te sorteren. Maar toen hij zijn verhaal vertelde, gebeurde het dat onvoorziene herinneringen hem overweldigden en deden duizelen. Enkele ogenblikken onderbrak hij zichzelf, en stond hij trillend achter het kathedr. De toehoorders werden de heftigheid van zijn ervaringen gewaar, en voelden ineens aan wat hun zelf mogelijk te wachten stond. Van zijn voornemen om de nieuwe lichter vlak voor vertrek naar de Oost een hart onder de riem te steken kwam in elk geval niet veel terecht.

De spreker bespeurde de bewogenheid op de voorste rijen in de zaal en besepte dat niet-ingewijden nauwelijks een idee kunnen hebben wat een oorlog in de tropen inhoudt. Om niet in naargeestigheid te eindigen rondde hij zijn voordracht af met enkele opmerkingen over de bijzondere positie van een arts in een oorlogsgebied. Hij vertelde onder meer hoe hij tijdens de gevechten behoorlijke aantallen gewonde Indonesische strijders had behandeld, en er weer

bovenop geholpen. In alle veldhospitalen waar hij had gewerkt hadden de vrijheidsstrijders – de zogeheten terroristen en rampokkers – hun eigen afdeling gehad. Soms was het slechts een enkel tentzeil dat gewonde Hollandse soldaten en dito Indonesische opstandelingen fysiek van elkaar scheidde, terwijl ze in voorgaande dagen elkaar nog naar het leven hadden gestaan. Wiering had zelfs eens meegemaakt dat een *pemuda*, een jonge strijder, met veel toewijding werd verpleegd door de hospik die hem eerder had neergeschoten.

Zulke taferelen demonstreerden maar weer eens hoe verwarrend de medische praktijk in een oorlog kon zijn. De eed gebood een arts zelfs in bepaalde omstandigheden het verschil tussen vriend en vijand te negeren. Voor een arts waren er, als het er werkelijk op aankwam, alleen maar mensen die medische hulp behoefden. En de persoon die er het ergst aan toe was, moest als eerste worden geholpen, ook als het een vijand was. Met het verder escaleren van het oorlogsgeweld evolueerde de positie van de arts onwillekeurig meer naar neutraliteit, dat wil zeggen: verhevenheid boven de strijdende partijen.

‘Wanneer u straks,’ besloot Wiering, ‘als arts humane keuzes wilt blijven maken, zal dit u niet door iedereen in dank worden afgenomen. Maar ik zeg u, geachte collega’s: gedenk de eed, en blijf er steeds naar handelen, ook omwille van uw eigen behoud, na de oorlog.’

[...]